

Οι απόψεις και οι προτιμήσεις των νηπιαγωγών για τη διδασκαλία της μουσικής και τη μουσικοπαιδαγωγική τους επιμόρφωση¹

Νίκος Θεοδωρίδης

Στόχος του άρθρου είναι αρχικά να παρουσιασθούν, μέσω ερευνητικών δεδομένων, οι προτιμήσεις των νηπιαγωγών για το αντικείμενο της μουσικής, ιεραρχημένες σε σχέση με τα άλλα αντικείμενα αισθητικής αγωγής. Παρατίθενται πληροφορίες για την προτίμηση και τις πρακτικές των νηπιαγωγών σχετικά με το αντικείμενο της μουσικής, οι οποίες φανερώνουν κατά πόσο η προτίμησή τους συνδέεται με την αναγνώριση της αξίας του αντικειμένου ή κατά πόσο επηρεάζεται από την έλλειψη σχετικών σπουδών και επιμόρφωσης. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται απόψεις και πρακτικές των νηπιαγωγών από τις οποίες προκύπτει η ιδιαίτερη σημασία της συστηματικής διδασκαλίας και του ετήσιου προγράμματος μουσικής αγωγής. Οι νηπιαγωγοί φαίνεται ότι αναγνωρίζουν τη σημασία της μουσικής με τη μορφή οργανωμένου ετήσιου προγράμματος, χωρίς να αποκλείουν την παράλληλη χρήση άλλων μορφών διδασκαλίας. Τα αποτελέσματα αυτά επιβεβαιώνουν κυρίαρχες απόψεις ή προβληματισμούς στο χώρο της επιστήμης της μουσικής παιδαγωγικής (Best, 1984: 164· Plummeridge, 1995: 59· Elliott, 1995: 246· Phuthego, 2006: 639). Επισημαίνεται η σύνδεση που κάνουν οι νηπιαγωγοί, αιτιολογώντας τη διάσταση των απόψεών τους σε σχέση με την καθημερινή πρακτική τους, αναφερόμενες/νοι στις ελλείψεις τους από την αρχική εκπαίδευση και την επιμόρφωση. Τέλος, σε σύνδεση με τα προηγούμενα, παρουσιάζονται συνοπτικά οι απόψεις των νηπιαγωγών σχετικά με τα επιθυμητά χαρακτηριστικά της μουσικής επιμόρφωσης με έμφαση στους τύπους της μουσικοπαιδαγωγικής επιμόρφωσης από άποψη περιεχομένου και κατεύθυνσης/δομής της επιμόρφωσης και της υποστήριξης που επιζητούν.

Η συζήτηση για την αξία της μουσικής εκπαίδευσης σηματοδοτείται στην εποχή μας από ποικίλα στοιχεία και επιχειρήματα, προερχόμενα από διαφορετικές κατευθύνσεις, όπως είναι η επίδραση των μεγάλων μουσικοπαιδαγωγικών προσεγγίσεων του προηγούμενου αιώνα (Dalcroze, Orff, Kodály, Suzuki, Gordon κ.α.), οι θεωρίες και έρευνες των επιστημών της παιδαγωγικής, της ψυχολογίας και των νευροεπιστημών. Η μουσική εκπαίδευση, σε θεωρητικό τουλάχιστον επίπεδο, αναγνωρίζεται πλέον ως ένα από τα αποτελεσματικότερα μέσα για την αποκάλυψη των δυνατοτήτων του παιδιού και την αρμονική ψυχοκινητική, συναισθηματική και νοητική του ανάπτυξη. Κοινή

---

¹ Το άρθρο βασίζεται σε ερευνητικά δεδομένα που προέκυψαν από έρευνα που έγινε στο πλαίσιο της διδακτορικής διατριβής του συγγραφέα (Θεοδωρίδης, 2008).

συνισταμένη όλων των επιχειρημάτων για την ευρεία καθιέρωση της προσχολικής μουσικής εκπαίδευσης αποτελεί η διεθνής αναγνώριση της σημασίας της πρόωμης μουσικής εκπαίδευσης του παιδιού (Abel-Struth, 1971· Gordon, 1987, 1990· Fox, 1991· Kaarina, 2006· Stamu, 2001, 2006).

Όσον αφορά την ελληνική επικράτεια, στις μέρες μας είναι γενικά αποδεκτό ότι η μουσική αγωγή στην προσχολική και πρωτοσχολική ηλικία δημιουργεί ανεξίτηλες αισθητικές αξίες και στάσεις, ενώ παράλληλα εξοικειώνει τα παιδιά με τη μουσική και αναπτύσσει σε αυτά βασικές μουσικές δεξιότητες και γνώσεις που ενδυναμώνουν τη δυνατότητα προσωπικής έκφρασης και επικοινωνίας (Τρούλης, 1991: 117-118). Σύμφωνα με το νέο αναλυτικό πρόγραμμα της χώρας μας, το Δ.Ε.Π.Σ., «η μουσική ως ένα θεμελιώδες αντικείμενο, πρέπει να διδάσκεται αυτόνομα. Ωστόσο η μουσική παρεμβαίνει στα διάφορα μαθήματα και στη σχολική ζωή...» (ΦΕΚ, Αρ. Φύλλου 1366 τ. Β΄ 18-10-2001, Άρθρο 1: 89). Η έλλειψη όμως κατάλληλης βασικής μουσικής εκπαίδευσης και συστηματικής μουσικοπαιδαγωγικής επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών γενικής παιδείας έχει ως συνέπεια την παράταση και αύξηση των μουσικών ελλείψεων, τόσο των μαθητών όσο και των εκπαιδευτικών της μουσικής, καθώς και των εκπαιδευτικών της προσχολικής και πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (MENC, 2000· Scott-Kassner, 1999· Chan & Leong, 2006: 483· Κοκκίδου & Χατζηκαμάρη, 1997· Θεοδορίδης, 2008). Φυσικό επακόλουθο των παραπάνω διαπιστώσεων αποτελεί η μετάθεση όλο και περισσότερο του συνεχώς πιο σύνθετου και δύσκολου ρόλου της υπεράσπισης της θέσης και της αξίας της μουσικής στην εκπαίδευση, από τους αρμόδιους φορείς στους διδάσκοντες το αντικείμενο.

Η διαπιστωμένη αναγκαιότητα για την οργάνωση και εφαρμογή αποτελεσματικών προγραμμάτων μουσικοπαιδαγωγικής επιμόρφωσης (Shulman, 1987· Nierman, Zeichner & Hobbel, 2002· Damm, 2000· De l'Etoile, 2001), μας οδήγησε σε μια επιστημονική διερεύνηση του θέματος στη χώρα μας. Στο πλαίσιο αυτό επιχειρήθηκε, μεταξύ άλλων, η καταγραφή των αναγκών και των ελλείψεων των νηπιαγωγών στην αρχή, κατά τη διάρκεια και στο τέλος της εφαρμογής ενός κατάλληλα διαμορφωμένου προγράμματος. Οι απόψεις και οι προτιμήσεις των νηπιαγωγών γύρω από θέματα που αφορούν τη διδασκαλία της μουσικής στο ημερήσιο πρόγραμμα, καθώς και σε θέματα σχετικά με διάφορες πτυχές της μουσικοπαιδαγωγικής τους επιμόρφωσης, καταλαμβάνουν ένα σημαντικό μέρος της συνολικής ερευνητικής μας προσπάθειας και θεωρούμε ότι έχουν ιδιαίτερη σημασία για κάθε επιχειρούμενη επιμόρφωση.

Το παρόν άρθρο εστιάζει στην παρουσίαση ορισμένων μόνων ερευνητικών αποτελεσμάτων, τα οποία συλλέχθηκαν μέσω κλειστών και ανοιχτών ερωτήσεων ενός ερωτηματολογίου. Δεν αφορούν την αποτελεσματικότητα της συγκεκριμένης επιμόρφωσης, τα οποία παρουσιάστηκαν σε άλλο κείμενο (Θεοδορίδης &

Αυγητίδου, 2008), αλλά απόψεις και προτιμήσεις των νηπιαγωγών σχετικά με κάποιες σημαντικές διαστάσεις της προσχολικής μουσικής αγωγής.

Μεθοδολογία της έρευνας

Η έρευνα βασίστηκε στον ημι-πειραματικό σχεδιασμό (Quasi experimental design), «μόνο μετά»/μεταμέτρηση με πειραματική ομάδα (Π.Ο.) και ομάδα ελέγχου (Ο.Ε.) (κύριες ανεξάρτητες μεταβλητές) (Φίλιας, 1995: 39).

Οι συμμετέχοντες

Το δείγμα αποτέλεσαν 214 εν ενεργεία νηπιαγωγοί, κυρίως από την Βόρεια Ελλάδα, από τις οποίες οι 100 αποτέλεσαν την ομάδα ελέγχου (Ο.Ε.) και οι 114 την πειραματική ομάδα (Π.Ο.). Η Π.Ο. επιμορφώθηκε με το ειδικό πρόγραμμα που καταρτίστηκε για το σκοπό της συγκεκριμένης έρευνας με κυριότερο στόχο την εξέταση αποτελεσματικών τρόπων μουσικοπαιδαγωγικής επιμόρφωσης των νηπιαγωγών (Θεοδωρίδης, 2008). Οι 100 νηπιαγωγοί της Ο.Ε. δεν επιμορφώθηκαν με το προτεινόμενο πρόγραμμα. Στην έρευνα προβλέφθηκε η συνεργασία δυο επιμορφωτών για την εφαρμογή του επιμορφωτικού προγράμματος καθώς και η συνεργασία των δύο επιμορφωτών και ενός εξωτερικού συνεργάτη ως κριτών για την αξιολόγηση των εργασιών σχεδιασμού και την εγκυρότητα της βαθμολόγησης.

Η διαδικασία

Ως κυριότερες τεχνικές έρευνας χρησιμοποιήθηκαν: α) ένα ειδικά κατασκευασμένο για τις ανάγκες της έρευνας ερωτηματολόγιο και β) μία εργασία σχεδιασμού. Το ερωτηματολόγιο καταρτίστηκε κυρίως με ερωτήσεις κλειστού τύπου και ορισμένες ανοιχτές, προκειμένου να καταγραφούν οι απόψεις των νηπιαγωγών για το επίπεδο των γνώσεών τους πριν και μετά την επιμόρφωση. Η εργασία σχεδιασμού αφορούσε στο σχεδιασμό ενός ημερήσιου μαθήματος μουσικής για το νηπιαγωγείο με θέμα τη διδασκαλία του παραδοσιακού Χιώτικου τραγουδιού *Νεραντζούλα* με πέντε υποερωτήσεις που ανταποκρίνονταν σε όλα τα προαπαιτούμενα είδη γνώσης.

Αποτελέσματα

1. Οι απόψεις και προτιμήσεις των νηπιαγωγών για το αντικείμενο της μουσικής, ιεραρχημένες σε σχέση με τα άλλα αντικείμενα αισθητικής αγωγής

Στο πρώτο μέρος παρουσιάζονται πληροφορίες που αφορούν την προτίμηση και στις πρακτικές των νηπιαγωγών σχετικά με το αντικείμενο της μουσικής, οι οποίες φανερώνουν κατά πόσο η προτίμησή τους συνδέεται με την αναγνώριση

της αξίας του αντικειμένου ή κατά πόσο επηρεάζεται από την έλλειψη σχετικών σπουδών και επιμόρφωσης.

Από την ανάλυση των δεδομένων σε σχετική ερώτηση προέκυψε ότι η μουσική βρίσκεται στην **τέταρτη θέση** των προτιμήσεων των νηπιαγωγών για τα αντικείμενα της αισθητικής αγωγής. Μάλιστα, μόνο 7 στις 100 νηπιαγωγούς της Ο.Ε. δηλώνουν ως πρώτη τους προτίμηση στο αντικείμενο της μουσικής. Το αποτέλεσμα αυτό είναι το μικρότερο σε σχέση με τα άλλα αντικείμενα, όπως δείχνουν και οι επόμενοι δυο πίνακες (Πίνακας 1 και Πίνακας 2).

Πίνακας 1: Προτίμηση στα αντικείμενα της αισθητικής αγωγής

Ομάδα		1. Εικαστικά	2. Κίνηση/χορός	3. Θεατρ. Παιχνίδι	4. Μουσική	5. Κουκλοθέατρο
Ο.Ε.	Μ.Ο.	1,64	2,90	3,14	3,30	3,62
	Δ	1,00	3,00	3,00	3,00	4,00
	Τ.Α.	1,144	1,260	1,255	1,138	1,418
	N	94	88	85	86	89

Πίνακας 2: Προτίμηση των νηπιαγωγών στο αντικείμενο της μουσικής

Ομάδα		1	2	3	4	5	Σύνολο	Ελ. τιμή	Τελικό σύνολο
Ο.Ε.	Νηπιαγωγοί	7	13	25	29	12	86	14	100
	%	7,0%	13,0%	25,0%	29,0%	12,0%	86,0%	14,0%	100,0%

Από την αιτιολόγηση των νηπιαγωγών για την προτίμησή τους στη μουσική αγωγή (Πίνακας 3), προέκυψε ότι η χαμηλή προτίμηση δεν φαίνεται να οφείλεται στην υποτίμηση της αξίας του αντικειμένου της μουσικής, αλλά συνδέεται κυρίως με την έλλειψη των σχετικών σπουδών ή επιμόρφωσης και γενικά λόγω των μειωμένων δυνατοτήτων των ιδίων.

Πίνακας 3: Αιτιολόγηση της προτίμησης της μουσικής αγωγής (Ο.Ε.)

Ερωτήσεις	Αρ. δηλώσεων	% δηλώσεων
1. Έχω ανάλογες σπουδές	3	3,1%
2. Έχω επιμορφωθεί	4	4,2%
3. Έχει απήχηση στα παιδιά	69	71,9%
4. Έχει παιδαγωγική αξία	64	66,7%
5. Έχω κλίση	12	12,5%
6. Μου αρέσει	36	37,5%
7. Απαιτείται από το Α.Π.	39	40,6%
Σύνολο	227	274,3

1.1. Οι απόψεις των νηπιαγωγών για το ρόλο της μουσικής στις σχολικές εκδηλώσεις

Οι νηπιαγωγοί ρωτήθηκαν για το ρόλο που παίζει η μουσική στις δικές τους σχολικές εκδηλώσεις. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, οι νηπιαγωγοί

στο σύνολό τους αναγνωρίζουν το σημαντικό ρόλο της μουσικής στις σχολικές εκδηλώσεις. Ταυτόχρονα όμως, όπως έδειξε η σχετική ανάλυση περιεχομένου, οι νηπιαγωγοί περιορίζονται σε μια επιφανειακή-«διακοσμητική» χρήση της μουσικής στις εκδηλώσεις αυτές. Πιο αναλυτικά, εξετάζοντας τις απόψεις των νηπιαγωγών για το ρόλο τη μουσικής στις σχολικές εκδηλώσεις, διαπιστώνουμε κατ' αρχήν ότι 174 από τις 214 συνολικά νηπιαγωγούς, σύμφωνα με τις δηλώσεις τους, οργανώνουν εκδηλώσεις και μόνο 7 απαντούν αρνητικά (Πίνακας 4).

Πίνακας 4: Εκδηλώσεις στο σχολείο (Π.Ο.+Ο.Ε.).

Απαντήσεις	Νηπιαγωγοί	%	valid %	Σύνολο
«ΟΧΙ»	7	3,3	3,9	3,9
«ΝΑΙ»	174	81,3%	96,1	100,0
Σύνολο	181	84,6%	100,0	
Ελλ. τιμή	33	15,4%		
Τελικό σύνολο	214	100,0%		

Σχετικά «με ποιες αφορμές» (Πίνακας 5), η πλειονότητα των νηπιαγωγών στο σύνολό τους δηλώνουν ότι εμπλέκονται περισσότερο με αφορμή κάποια από τις συνήθεις σχολικές γιορτές και πολύ λιγότερες με αφορμή την παρουσίαση κάποιου εκπαιδευτικού προγράμματος. Ο ερευνητής Ralf Sandberg (1996), αναφέρει σχετικά στη διατριβή του ότι μερικές μουσικές δραστηριότητες στο σχολείο παρουσιάζονται στα Χριστουγεννιάτικα προγράμματα και στις «γιορτές λήξης» των σχολικών περιόδων. Οι προετοιμασίες γι' αυτά τα γεγονότα είναι δυνατόν να καταλαμβάνουν ένα μεγάλο μέρος των μουσικών μαθημάτων κάθε σχολικού έτους. Αυτά τα προγράμματα φαίνεται ότι υποκαθιστούν τον μακροπρόθεσμο προγραμματισμό της μουσικής εκπαίδευσης, ενώ τα κανονικά μαθήματα συχνά παίρνουν ένα βραχυπρόθεσμο προσωρινό χαρακτήρα (Sandberg, 1996).

Πίνακας 5: Αφορμές για οργάνωση εκδηλώσεων (Π.Ο.+Ο.Ε.).

Ερωτήσεις	Δηλώσεις	% Δηλώσεων	% νηπιαγωγών
1. Την εορτή των Χριστουγέννων	167	32,2%	95,4%
2. Διάφορες άλλες γιορτές	158	30,4%	90,3%
3. Τη λήξη του σχολικού έτους	155	29,9%	88,6%
4. Την παρουσίαση εκπ. προγραμμάτων	39	7,5%	22,3%
Σύνολο	519	100,0%	296,6%

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι περιγραφές των νηπιαγωγών και των δυο ομάδων για το ρόλο και τους τρόπους συμμετοχής της μουσικής στις εκδηλώσεις που οργανώνουν που προέκυψαν από την ανάλυση περιεχομένου (Πίνακας 6).

Πίνακας 6: Περιγραφή του ρόλου της μουσικής στις εκδηλώσεις του νηπιαγωγείου από τις νηπιαγωγούς της Π.Ο. και Ο.Ε. (ποσοστιαία κατανομή των αναφορών και των νηπιαγωγών κατά θέμα και κατηγορίες).

Θέματα, κατηγορίες, υποκατηγορίες	Π.Ο.			Ο.Ε.		
	Αριθ. αναφορών	% αναφορών	% νηπ/γών που απάντησαν	Αριθ. αναφορών	% αναφορών	% νηπ/γών που απάντησαν
1. Μορφές με τις οποίες συμμετέχει η μουσική στις εκδηλώσεις	-	-	-	-	-	-
1.1. Ηχογραφημένη μουσική	65	25	80,24	83	27,39	88,29
1.2. Χορωδία νηπίων	49	18,84	60,49	64	21,12	68,08
1.3. «Ζωντανή» ορχήστρα νηπίων	32	12,30	39,50	26	8,58	27,65
1.4. Ορχήστρα ενηλίκων	1	0,38	1,23	4	1,32	4,25
2. Χρήσεις της μουσικής και συνδυασμοί με άλλες τέχνες	-	-	-	-	-	-
2.1. Παρουσιάσεις σε συνδυασμό με κίνηση	52	20	24,69	63	20,79	67,02
2.2. Απλές χορογραφίες	43	16,53	53,08	55	18,15	58,51
2.3. Θέατρο- κουκλοθέατρο-παντομίμα-θεατρ. παιχνίδια	11	4,23	13,58	5	1,65	5,31
2.4. Εκπαιδευτικά προγράμματα	2	0,76	2,46	0	0	0
2.5. Ηχοιστορίες- μουσικά παραμύθια	5	1,92	6,17	3	0,99	3,19
<i>Σύνολο αναφορών</i>	<i>260</i>	<i>100%</i>		<i>303</i>	<i>100%</i>	
<i>N που απάντησαν</i>		<i>81</i>			<i>94</i>	
<i>N που δεν απάντησαν</i>		<i>33</i>			<i>6</i>	

Σημείωση: Από τους 33 της Π.Ο. που δεν απάντησαν, οι 22 δήλωσαν μικρή ή καθόλου προϋπηρεσία.

1.2. Η άποψη των νηπιαγωγών για την ανταπόκριση των νηπίων στις οργανωμένες και ελεύθερες μουσικές δραστηριότητες

Η πλειονότητα των νηπιαγωγών, και των δύο ομάδων, χωρίς στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ τους, χαρακτηρίζουν «θετική» την ανταπόκριση των νηπίων τόσο στα οργανωμένα «μαθήματα» μουσικής (Μ.Ο.=4,16), όσο και στις ελεύθερες δραστηριότητες (Μ.Ο.=4,17). Τα στοιχεία αυτά καταδεικνύουν έμμεσα τη συνειδητοποίηση των νηπιαγωγών, μέσω της εμπειρίας τους, για την παιδαγωγική αξία της μουσικής και τη θέση της στο νηπιαγωγείο (Πίνακας 7).

Πίνακας 7: Ανταπόκριση των παιδιών στις ελεύθερες και στις οργανωμένες μουσικές δραστηριότητες.

Ομάδα		Ανταπόκριση των παιδιών στις ελεύθερες μουσικές δραστηριότητες*	Ανταπόκριση των παιδιών στα οργανωμένα "μαθήματα" της μουσικής**
Π.Ο.	Μ.Ο.	4,18a	4,18 a
	Δ	4,00	4,00
	Τ.Α.	0,838	0,731
	N	95	105
Ο.Ε.	Μ.Ο.	4,17 a	4,13 a
	Δ	4,00	4,00
	Τ.Α.	0,658	0,612
	N	90	93
Σ	Μ.Ο.	4,17	4,16
	Δ	4,00	4,00
	Τ.Α.	0,753	0,676
	N	185	198

Μ.Ο. που ακολουθούνται από διαφορετικό γράμμα, διαφέρουν στατιστικά σημαντικά, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0,005$, σύμφωνα με τον έλεγχο Mann Whitney.

* $M-W U=4104,000$, $z = -0,507$, $p=0,609$ και

** $M-W U= 4578,000$, $z = -0,849$, $p=0,403$.

Η θετική ανταπόκριση των παιδιών στα οργανωμένα «μαθήματα» μουσικής, καθώς και οι λόγοι στους οποίους την αποδίδουν οι νηπιαγωγοί των δυο ομάδων που πήραν μέρος στην έρευνα, προκύπτει, επίσης, και από τα αποτελέσματα της ανάλυσης περιεχομένου που ακολούθησε (Πίνακας 8).

Όπως φαίνεται και στον Πίνακα 8, το 81% και των δυο ομάδων (Π.Ο. και Ο.Ε.) εκφράζει θετικές γνώμες, ενώ το υπόλοιπο 19% θέτει απλά κάποιες προϋποθέσεις. Οι νηπιαγωγοί αποδίδουν τη θετική ανταπόκριση των νηπίων στην οργανωμένη διδασκαλία της μουσικής, τόσο στην παιδαγωγική αξία της μουσικής και στον ιδιαίτερο ρόλο που παίζει στη συναισθηματική και κοινωνική τους ανάπτυξη, όσο και στη διευκόλυνση που παρέχει για την αποτελεσματικότητα της μουσικής μάθησης και τη «σταδιακή ανάπτυξη των παιδιών». Τονίζουν, επίσης, το ενδιαφέρον και την ευχαρίστηση που προκαλεί στα παιδιά η οργανωμένη διδασκαλία, λόγω της ποικιλίας και της αντιστοιχίας στόχων –δραστηριοτήτων και υλικού.

Πίνακας 8: Αιτιολόγηση απόψεων των νηπιαγωγών σχετικά με την ανταπόκριση των παιδιών στα οργανωμένα «μαθήματα» μουσικής.

Θέματα, κατηγορίες, υποκατηγορίες	Π.Ο.		Ο.Ε.	
	Αριθ. αναφορών	% αναφορών	Αριθ. αναφορών	% αναφορών
1. Θετικές γνώμες σχετικά με την επίδραση στα νήπια (σιγουριά/ασφάλεια, ευκαιρίες, ευχαρίστηση, έκφραση, ελκυστικότητα, εναλλαγές και νέες γνώσεις, μ. καλλιέργεια)	70	57,85%	57	55,88%
2. Θετικές γνώμες σχετικά με τη διευκόλυνση της Μ. μάθησης (κατανόηση των μ. γνώσεων, σύνδεση στόχων και δραστηριοτήτων, σταδιακή κατάκτηση της γνώσης, ποικιλία δραστηριοτήτων, εξασφάλιση πλούσιου υλικού)	25	20,66%	22	21,57%
3. Θετικές γνώμες σχετικά με την επίδραση στη νηπιαγωγό (αυτοπεποίθηση, προετοιμασία)	3	2,48%	4	3,92%
4. Θετικές γνώμες, υπό προϋποθέσεις ή με επιφυλάξεις (κατάρτιση, εξοικείωση νηπίων)	23	19%	19	18,62%
Σύνολο αναφορών	121	100%	102	
Απάντησαν	77		57	
Δεν απάντησαν	34		43	

2. Απόψεις και πρακτικές των νηπιαγωγών από τις οποίες προκύπτει η ιδιαίτερη σημασία της συστηματικής διδασκαλίας του ετήσιου προγράμματος μουσικής αγωγής.

Στο δεύτερο μέρος του παρόντος άρθρου παρουσιάζονται απόψεις και πρακτικές των νηπιαγωγών από τις οποίες προκύπτει η ιδιαίτερη σημασία της **συστηματικής διδασκαλίας ενός ετήσιου προγράμματος** μουσικής αγωγής. Γίνεται μια σύντομη παράθεση των απόψεων των νηπιαγωγών της Ο.Ε., η οποία αντανακλά και τις ελλείψεις και ανάγκες για επιμόρφωση, σχετικά με τη μορφή του ετήσιου οργανωμένου προγράμματος μουσικής και τις λοιπές μορφές διδασκαλίας .

Η γενική εκτίμηση από την ανάλυση των δεδομένων, σε σχετική ερώτηση, είναι ότι οι νηπιαγωγοί της Ο.Ε. αναγνωρίζουν τη σημασία της διδασκαλίας της μουσικής με τη **μορφή οργανωμένου ετήσιου προγράμματος**, χωρίς να αποκλείουν την **παράλληλη χρήση** άλλων μορφών διδασκαλίας.

Σύμφωνα με τον επόμενο πίνακα, από τις στατιστικές αναλύσεις διαπιστώθηκε ότι οι νηπιαγωγοί «συμφωνούν» (Μ.Ο.=3,97) με τη μορφή του ετήσιου προγράμματος, γεγονός που **φανερώνει τη θετική στάση του 76%** των νηπιαγωγών σε αυτή τη μορφή διδασκαλίας και μάλιστα παρατηρήθηκε ότι αποτελεί τον υψηλότερο Μ.Ο. σε σύγκριση με τις υπόλοιπες μορφές και ιεραρχήθηκε ως πρώτη τους επιλογή.

Πίνακας 9: Απόψεις των νηπιαγωγών για τις μορφές διεξαγωγής της Μουσικής Αγωγής.

ομάδα		1. Με μορφή ετήσιου προγράμματος	2. Με μορφή καθοδηγούμενων μη τακτικών δραστηριοτήτων	3. Με μορφή αναδυόμενων δραστηρ/των	4. Με μορφή «πρότζεκτ»	5. Με μορφή «διαθεματικής» διδασκαλίας /Μ. ως μέσο	6. Με μορφή ενιαίου προγράμματος συνδυασμού- αισθητικής αγωγής
Ο.Ε.	Μ.Ο.	3,97	2,81	3,75	3,56	3,80	3,77
	Δ	4,00	3,00	4,00	4,00	4,00	4,00
	Τ.Α.	0,864	0,930	0,745	0,809	0,756	0,840
	N*	76	52	61	36	50	47

*Δεν συμπεριλήφθηκαν οι δηλώσεις «δεν μπορώ να απαντήσω».

Στον Πίνακα 10 που ακολουθεί επιβεβαιώνεται η δεσπόζουσα θέση που έχει στις προτιμήσεις των νηπιαγωγών η μορφή του οργανωμένου ετήσιου προγράμματος καθώς ιεραρχείται πρώτη σε σύγκριση με τις άλλες εξεταζόμενες δυνατές μορφές με κριτήρια τη μουσικοπαιδαγωγική πληρότητα και την αποτελεσματικότητα ως προς τους στόχους της μουσικής αγωγής (Μ.Α.) (Ντολιοπούλου, 2000· Α.Π., 1989)².

Πίνακας 10: Ιεράρχηση μορφών διεξαγωγής της διδασκαλίας της μουσικής (από Ο.Ε.)

ομάδα		1. Με μορφή ετήσιου προγρ/τος	2. Με μορφή καθοδηγούμενων μη τακτικών δραστηριοτήτων	3. Με μορφή αναδυόμενων δραστηριοτήτων	4. Με μορφή πρότζεκτ	5. Με μορφή «διαθεματικής» διδασκαλίας	6. Με μορφή ενιαίου προγράμ. συνδυασμού- αισθητικής αγωγής
Ο.Ε.	Μ.Ο.	1,98	4,29	3,11	3,80	4,10	3,37
	Δ	1,00	5,00	3,00	4,00	4,00	3,00
	Τ.Α.	1,719	1,619	1,588	1,530	1,366	1,589
	N	46	35	44	72	40	43
	Ε.Τ.	54	65	56	42	60	57

Ενδιαφέροντα στοιχεία παρέχονται από τον Πίνακα 11, ο οποίος παρουσιάζει τις απόψεις των ιδίων των νηπιαγωγών όπως καταγράφηκαν και ταξινομήθηκαν στην ανάλυση περιεχομένου, σχετικά με την αιτιολόγηση των προτιμήσεων τους για όλες τις πιθανές μορφές διεξαγωγής της μουσικής αγωγής (Μ.Α.).

² Για το θεωρητικό υπόβαθρο βλ. Ντολιοπούλου, Ε. (2000). Ειδικότερα, σχετικά με τα προγράμματα υψηλών στόχων, βλ. σ. 144, 146, 170. Σχετικά με το αναπτυξιακό - αλληλεπιδραστικό πρόγραμμα, βλ. σ. 119, 125, 127, 128. Σχετικά με το συνδυασμό προγραμμάτων και τις ικανότητες της νηπιαγωγού βλ. σσ. 374-377. Επίσης βλ. ΥΠΕΠΘ, Α.Π. 1989, σχετικά με το ρόλο της νηπιαγωγού για τη δημιουργία κατάλληλης παιδαγωγικής ατμόσφαιρας και την οργάνωση της παιδευτικής διαδικασίας σ. 14, 18, 314 και σσ. 317-319.

Πίνακας 11: Αιτιολόγηση προτιμήσεων των νηπιαγωγών σχετικά με τις μορφή του ετήσιου οργανωμένου προγράμματος της διδασκαλίας της μουσικής (ποσοστιαία κατανομή κατά θέματα και κατηγορίες των αναφορών και των νηπιαγωγών).

Θέματα, κατηγορίες, υποκατηγορίες	Ο.Ε.		
	Αρ. αναφορών	% επί των αναφορών	% απαντήσεων επί των νηπ/γών που απάντησαν
1. Θετικές γνώμες-ευεργετική επίδραση ετήσιου στη νηπιαγωγό+ ΜΑ:	(32)	(35,95)	(55,18)
1.1 Καλύτερη Προετοιμασία	0	0	0
1.2.Αυτοπεποίθηση	1	1,12	1,81
1.3.Καλύτερη καθοδήγηση νηπίων κατά την εφαρμογή της διδασκαλίας	2	2,24	3,63
1.4.Εξασφάλιση σαφήνειας και αλληλουχίας σκοπών & στόχων	14	15,73	25,45
1.5.Αποτελεσματικότητα διδασκαλίας (επίτευξη στόχων, περιεχόμενα ΜΑ)	9	10,11	16,36
1.6. Έλεγχος ρυθμού, χρόνου, ενδιαφέροντος διδασκαλίας	0	0	0
1.7.Διατήρηση καλής σχέσης με το αντικείμενο	1	1,12	1,81
1.8.Ανάδειξη της αυταξίας της μουσικής	0	0	0
1.9.Καλύτερη αξιολόγηση της προόδου του προγράμματος και των νηπίων	1	1,12	1,81
1.10.Ανάδειξη της παιδαγωγικής αξίας της Μ	0	0	0
1.11.Καλύτερη μετάδοση γνώσης (παρά τις ελλείψεις κατάρτισης της νηπ/γού)	4	4,49	7,27
2. Θετικές γνώμες- ευεργετική επίδραση στα νήπια:	(31)	(34,83)	(6,07)
2.1. Κατανόηση- εμπέδωση μ. γνώσης-ουσιαστική μάθηση (σύνδεση στόχων)	20	22,47	36,36
2.2. Πρόκληση και Διατήρηση ενδιαφέροντος, απήχηση, συμμετοχή	3	3,37	5,45
2.3. Απόλαυση/ ευχαρίστηση/ ψυχαγωγία	3	3,37	5,45
2.4. Γενική ανάπτυξη –μάθηση- Δημιουργικότητα	2	2,24	3,63
2.5. Αξιοποιεί τις δυνατότητες των νηπίων	3	3,37	5,45
3. Θετικές γνώμες, υπό προϋποθέσεις:	(18)	(20,22)	(32,72)
3.1. Συμφωνώ διότι έχω θετική εμπειρία	2	2,24	3,63
3.2 Συμφωνώ, αρκεί παράλληλα να επιτρέπει τον αυθορμητισμό των νηπίων	2	2,24	3,63
3.3. Συμφωνώ, αρκεί να υπάρχει συνεχής επιμόρφωση	4	4,48	7,27
3.4. Συμφωνώ, αρκεί να μας δοθεί ένα έτοιμο	6	6,74	10,90
3.5 Συμφωνώ αλλά να γίνεται από ειδικό	4	4,48	7,27
4. Αρνητικές ή ουδέτερες γνώμες	(8)	(8,98)	(14,54)
4.1. Διαφωνώ με τη "μάθηση", αρκούν οι αυθόρμητες μουσ. δραστηριότητες*	3	3,37	5,45
4.2. (Διαφωνώ) Δεν είναι εφικτό από τη νηπιαγωγό αν δεν υπάρχουν γνώσεις	2	2,24	3,63
4.3. Δεν ξέρω, ελλείψει γνώσεων και εμπειρίας	3	3,37	5,45
Σύνολο αναφορών	89	100%	108,51%
<i>N νηπιαγωγών που απάντησαν</i>		55	
<i>N νηπιαγωγών που δεν απάντησαν</i>		45	

*Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι «σκοπός της Προσχολικής .Μ.Α. δεν είναι η μουσική μάθηση αλλά η ευαισθητοποίηση και η γενική καλλιέργεια».

Από την παραπάνω ανάλυση περιεχομένου καταλήγουμε στα εξής:

- Οι νηπιαγωγοί αναγνωρίζουν τη σημασία της διδασκαλίας της μουσικής με τη μορφή του **οργανωμένου ετήσιου προγράμματος** και τονίζουν ότι με τη μορφή αυτή αναδεικνύεται η αυταξία της μουσικής. Η μορφή αυτή συγκεντρώνει συγκριτικά τις περισσότερες αναφορές των νηπιαγωγών και των δυο ομάδων (Πίνακας 11).
- Στον αντίποδα της οργανωμένης τακτικής διδασκαλίας, η **μορφή των καθοδηγούμενων αλλά μη τακτικών μουσικών δραστηριοτήτων** έχει πολύ λίγους υποστηρικτές (μόλις 23 για την Ο.Ε.) και από αυτούς το 61% περίπου έχει αρνητική γνώμη. Τα αποτελέσματα αυτά φαίνεται να έχουν άμεση σχέση με την προσήλωση των νηπιαγωγών στη συστηματική τακτική μουσική αγωγή.
- Η μορφή **των αναδυόμενων μουσικών δραστηριοτήτων** συγκεντρώνει γενικά θετικές απόψεις των νηπιαγωγών και των δυο ομάδων που εστιάζουν στην παιδαγωγική της αξία. Παράλληλα όμως διατυπώνονται αρκετές **επιφυλάξεις**, που αφορούν τις απαιτήσεις υψηλής κατάρτισης της νηπιαγωγού ή το φόβο τους μη τυχόν οι αναδυόμενες δραστηριότητες υποκαταστήσουν την οργανωμένη και συστηματική διδασκαλία της μουσικής. Τέλος, οι λίγες αρνητικές γνώμες, κινούμενες στο ίδιο κλίμα, εστιάζουν στη μη συμβολή τους στην επίτευξη των στόχων της Μ.Α. Περισσότερες θετικές γνώμες για τις αναδυόμενες μουσικές δραστηριότητες εντοπίστηκαν στην Ο.Ε., οι οποίες όμως φαίνεται να ισοσταθμίζονται από περισσότερες υπό προϋποθέσεις θετικές γνώμες της Π.Ο., στη δεύτερη θεματική ενότητα.
- Η διεξαγωγή της Μ.Α. με τη μορφή **των μικρών και μεγάλων πρότζεκτ**, όπως και στην περίπτωση των αναδυόμενων δραστηριοτήτων, συγκέντρωσε περισσότερες ουδέτερες και θετικές υπό προϋποθέσεις γνώμες των νηπιαγωγών. Από την Ο.Ε., το μεγαλύτερο αριθμό αναφορών συγκεντρώνει η δήλωση «*Δεν έχω ανάλογη εμπειρία από πρότζεκτ που περιλαμβάνει μουσικές δραστηριότητες*» με 11 αναφορές (44%) και έπεται η «*Με την προϋπόθεση να γίνεται παράλληλα με το οργανωμένο ετήσιο πρόγραμμα*» με 5 αναφορές (20%), και «*Με την προϋπόθεση της καλής γνώσης της Μ.Α. από τη νηπιαγωγό*» (4%).
- Η διεξαγωγή της μουσικής αγωγής και εκπαίδευσης με τη μορφή του **μέσου αγωγής για τα λοιπά αντικείμενα** του νηπιαγωγείου (η οποία αποτελεί για πολλούς νηπιαγωγούς μια μορφή «*διαθεματικότητας*»), συγκέντρωσε περισσότερες θετικές παρά αρνητικές γνώμες και στις δυο ομάδες, γεγονός που ερμηνεύεται ως αναγνώριση της παιδαγωγικής αξίας της μουσικής στην καθημερινή πρακτική και τη γενικότερη αγωγή που επιχειρείται στο πλαίσιο του νηπιαγωγείου. Και εδώ, στις επιφυλάξεις, τονίζεται ότι οι δραστηριότητες αυτές πρέπει να γίνονται παράλληλα με την εφαρμογή ετήσιου προγράμματος, ώστε να μη κινδυνεύσει η αυταξία της Μ.Α.

- Σχετικά με τη μορφή **ενιαίου προγράμματος συνδυασμού/ενοποίησης** των αντικειμένων της αισθητικής αγωγής, παρατηρήθηκαν συντριπτικά περισσότερες θετικές παρά αρνητικές γνώμες και στις δυο ομάδες. Το γεγονός αυτό κατά την άποψη του ερευνητή οφείλεται στην εξοικείωση των νηπιαγωγών με την ιδέα της ενιαίας αισθητικής αγωγής μέσω του Α.Π. (του 1989), όπου ο τομέας της αισθητικής αγωγής προβάλλεται ενοποιημένος και γενικότερα λόγω της πρακτικής εμπειρίας των νηπιαγωγών σχετικά με την αυτονόητη σύνδεση κυρίως της μουσικής με την κίνηση.

Γενικά διαπιστώθηκε ότι πολλές από τις απόψεις των νηπιαγωγών για τη μορφή με την οποία πρέπει να διδάσκεται η μουσική, συμφωνούν με τις κυρίαρχες απόψεις ή τους προβληματισμούς στα αντίστοιχα θέματα όπως τους βρίσκουμε διατυπωμένους στο χώρο της επιστήμης της μουσικής παιδαγωγικής (Best, 1984· Plummeridge, 1995: 59· Elliott, 1995: 246· Phuthego, 2006). Οι νηπιαγωγοί φαίνεται να κατανοούν τη σημασία της οργανωμένης διδασκαλίας της μουσικής στην προσχολική εκπαίδευση και συνειδητοποιούν την αξία της. Μεταξύ άλλων, αποδίδουν τις θετικές τους γνώμες για το ετήσιο οργανωμένο πρόγραμμα στο ότι τους παρέχει «μεγαλύτερη σιγουριά», εξασφαλίζει την εξελικτική πορεία από «το απλό προς το σύνθετο και από το εύκολο στο δύσκολο για να διατηρείται το ενδιαφέρον των παιδιών».

Τα επιθυμητά χαρακτηριστικά της μουσικοπαιδαγωγικής επιμόρφωσης

Στο τρίτο μέρος του παρόντος κειμένου επιχειρείται μια σύνδεση των προηγούμενων διαπιστώσεων που προκύπτουν από τις απόψεις, τις προτιμήσεις και τις πρακτικές των νηπιαγωγών, σχετικά με τη διδασκαλία του αντικειμένου της μουσικής, με τις απόψεις και τις προτιμήσεις τους για τη μουσικοπαιδαγωγική τους επιμόρφωση και για τα επιθυμητά χαρακτηριστικά της.

Από μια συνοπτική παρουσίαση του θέματος προκύπτει ότι γενικά οι νηπιαγωγοί επικροτούν και επαυξάνουν τις ερευνητικές μας προτάσεις για συστηματική μουσικοπαιδαγωγική επιμόρφωση (Θεοδωρίδης, 2008). Η συντριπτική πλειονότητα των νηπιαγωγών και των δυο ομάδων προτιμά και επικροτεί γενικά μορφές επιμόρφωσης που έχουν τα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης πρότασης και τα οποία επιδιώχθηκαν στην παρούσα έρευνα. Επιπλέον, από τις δηλώσεις των νηπιαγωγών προκύπτει ότι θα επιθυμούσαν λύσεις επιμόρφωσης με μεγαλύτερη διάρκεια, συχνότητα και υποστήριξη από αυτήν της παρέμβασης, ενώ ως προς το περιεχόμενο προτιμούν, τουλάχιστον για την αρχή μια επιμόρφωση βασισμένη σε ένα κλειστό επίσημο Α.Π., δηλαδή πάνω σε ένα έτοιμο ετήσιο πρόγραμμα-πακέτο που να συμβαδίζει με το επίσημο (Θεοδωρίδης και Αυγητίδου, 2008).

Συγκεκριμένα:

- Παρατηρήθηκε θετική αποτίμηση της επιμορφωτικής πρότασης ως προς τη μορφή των διδακτικών μεθόδων που ακολουθήθηκαν (του συσχετισμού θεωρίας και πράξης ή της εργαστηριακής μορφής).
- Παρατηρήθηκε διαφοροποίηση από την ερευνητική πρόταση ως προς τη διάρκεια της επιμόρφωσης καθώς, ενώ στο πλαίσιο της έρευνας εφαρμόστηκε επιμορφωτικό πρόγραμμα ενός εξαμήνου, οι 8 στις 10 νηπιαγωγούς και των δυο ομάδων τάσσονται υπέρ της επιμόρφωσης μεγαλύτερης διάρκειας.
- Παρατηρήθηκε διαφοροποίηση ως προς τη συχνότητα της επιμόρφωσης και τη μορφή υποστήριξης καθώς 6 στις 10 νηπιαγωγούς προτιμούν την τακτική επιμορφωτική υποστήριξη και συνεργασία με μουσικοπαιδαγωγό λχ. 2-3 φορές το χρόνο ή επιθυμούν συνεχή-τακτική συνεργασία και ενίοτε συνδιδασκαλία με δάσκαλο ειδικότητας.
- Διαπιστώθηκε διαφοροποίηση των προτιμήσεων των νηπιαγωγών σε σχέση με την επιμορφωτική πρόταση ως προς την ανοιχτότητα του περιεχομένου καθώς το 81,5% της Π.Ο. έναντι του 73% της Ο.Ε., ιεραρχεί ως πρώτη επιλογή την «επιμόρφωση με βάση έτοιμο πρόγραμμα», ενώ το 60% της Π.Ο. και το 49% της Ο.Ε. προτιμά την επιμόρφωση με βάση ένα «ανοιχτό ετήσιο πρόγραμμα».

Συμπεράσματα

Είναι προφανές ότι οι νηπιαγωγοί αναγνωρίζουν, με αίσθημα ευθύνης και άγχος πολλές φορές, τις ελλείψεις τους. Παρά την αντίθετη καθημερινή τους πρακτική, εκφράζουν θετικές απόψεις για τη διδασκαλία της μουσικής στο νηπιαγωγείο και προτιμούν τις συστηματικότερες μορφές διδασκαλίας. Παράλληλα, όμως, δείχνουν ότι έχουν θετικές γνώμες και ότι ενδιαφέρονται για την κάλυψη των δικών τους ελλείψεων που προέρχονται από την ελλιπή τους κατάρτιση και επιμόρφωση και επιζητούν αποτελεσματικές λύσεις μέσω συστηματικής επιμόρφωσης και μορφές συνεχούς στήριξης.

Παρά τις δυσκολίες τους, η έρευνα έδειξε ότι οι νηπιαγωγοί δεν αποποιούνται την ευθύνη της διδασκαλίας και δεν ζητούν να ανατεθεί αυτή σε ειδικούς μουσικοπαιδαγωγούς. Απεναντίας, επιζητούν αποτελεσματικές λύσεις μέσω συστηματικής επιμόρφωσης και μορφές συνεχούς στήριξης, κάτι που παρατηρήθηκε και σε προηγούμενες έρευνες (Sundin, 1979· Δογάνη, 2007).

Συμπερασματικά, θεωρούμε ότι η συνέχιση της σχετικής έρευνας και η εφαρμογή των ερευνητικών αποτελεσμάτων από τους αρμόδιους φορείς επιμόρφωσης και τους επιμορφωτές των νηπιαγωγών και όσων εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αναλαμβάνουν το σημαντικό έργο της μουσικής διδασκαλίας στις κρίσιμες εκπαιδευτικές ηλικίες, αποτελεί βασική εκπαιδευτική αναγκαιότητα. Συνεπώς, απαιτείται περισσότερη και συνεχιζόμενη

μουσικοπαιδαγωγική επιμόρφωση και στήριξη των εκπαιδευτικών για να έχουμε τα επιθυμητά αποτελέσματα, δηλαδή τη μετουσίωση των απόψεων και προτιμήσεών τους σε μουσική πράξη.

Βιβλιογραφία

- Abel-Struth, S. (1971, β' έκδοση). *Musikalischer Beginn in Kindergarten und Vorschule, Band I: Situation und Aspekte*. Bärenreiter.
- Αναλυτικό Πρόγραμμα (Α.Π.) των Ελληνικών Νηπιαγωγείων (1989). Φ.Ε.Κ. 208 Α', Π.Δ. 486/1989.
- Best, D. (1984). The dangers of the "Aesthetic Education". *Oxford Review of Education*, 10(2), 59-167.
- Chan, C.W. & Leong, S. (2006). Innovative Vision for Early Childhood Music Teacher Education Hong Kong: Perspectives of Pre-school Principals, Teachers and Pre-school Teacher Educators on Education Reform. Στο *Proceedings of the International Society for Music Education (ISME) 27th World Conference – ISME* (483). Kuala Lumpur, Malaysia: ISME cd rom.
- Damm, R.J. (2000). *Repertoire, authenticity, and instruction: The presentation of American Indian music in Oklahoma's elementary schools*. New York: Garland.
- De l' Etoile, S.K. (2001). An in-service training program in music for child-care personnel working with infants and toddlers. *Journal of Research in Music Education*, 49(1), 6-20.
- Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) (18-10-2001). ΦΕΚ. Αρ. Φύλλου 1366, τ. Β', Άρθρο 1: 32-369.
- Δογάνη, Κ. (2007). Τρόποι προσέγγισης της διδασκαλίας της μουσικής ως μέσο έκφρασης και δημιουργίας. Στο Μ. Αργυρίου & Ζ. Διονυσίου, Ζ. (Επιμ.), "Μεθοδολογικές και βιωματικές προσεγγίσεις των τάξεων από Α' έως και την ΣΤ' Δημοτικού", *Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου της Ένωσης Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης* (σσ. 191-199). Αθήνα: Gutenberg.
- Elliott, D.J. (1995). *Music Matters - A New Philosophy of Music Education*. New York: Oxford University Press.
- Θεοδορίδης, Ν. (2008). *Το περιεχόμενο, η διαδικασία και η αποτελεσματικότητα της μουσικοπαιδαγωγικής επιμόρφωσης των νηπιαγωγών*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Παιδαγωγική Σχολή, Π.Δ.Μ. Φλώρινα.
- Θεοδορίδης, Ν. & Αυγητίδου, Σ. (2008). Η αποτελεσματικότητα του περιεχομένου της μουσικοπαιδαγωγικής επιμόρφωσης των νηπιαγωγών. Στο Α. Τριλιανός & Ι. Καράμηντας (Επιμ.), *Πρακτικά του ΣΤ' Πανελληνίου Συνεδρίου της*

- Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος με θέμα: «Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα», 1^{ος} τόμος (σσ. 824-834). Αθήνα.
- Fox, D.B. (1991). The musical education of early childhood majors: All God's critters got a place in the choir. *The Quarterly Journal of Music Teaching and Learning*, 2(3), 27-35.
- Gordon, E. (1987). *The Nature, description, measurement, and evaluation of music aptitudes*. Chicago IL: G.I.A. Publications.
- Gordon, E. (1990). *A music learning theory for newborn and young children*. Chicago, IL: G.I.A. Publications.
- Kaarina, M. (2006). The Expertise in Early Childhood Music Education: Mother-Child -Centred Music Education in the Very Beginning. Στο *Proceedings of the International Society for Music Education (ISME) 27th World Conference – ISME 2006* (σ. 321). Kuala Lumpur, Malaysia: ISME.
- Κοκκίδου, Μ. & Χατζηκαμάρη, Π. (1997). Η αισθητική αγωγή στο σχολείο μέσα από τα μάτια των εκπαιδευτικών. *Το Σχολείο και το Σπίτι*, 2(395), 88-95.
- MENC, (2000). *Start the Music. A Report from the Early Childhood Music Summit*. Wordsmith, Inc, MENC.
- Nierman, G., Zeichner, K. και Hobbel, N. (2002). Changing Concepts of Teacher Education. Στο R. Colwell & C. Richardson (Επιμ.), *The New Handbook of Research on Music Teaching and Learning* (σσ. 818-839). Oxford: MENC, Oxford University Press.
- Ντολιοπούλου, Ε. (2000). *Σύγχρονα Προγράμματα για Παιδιά Προσχολικής Ηλικίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω-Γ. Δαρδανός.
- Plummeridge, C. (1991/1995). *Music Education in Theory and Practice*. London: The Falmer Press.
- Phuthego, M. (2006). Teachers' understanding of integration of content in the classroom and its implications for the delivery of the Creative and Performing Arts syllabus in Botswana. Στο *Proceedings of the International Society for Music Education (ISME) 27th World Conference – ISME* (σ. 639). Kuala Lumpur, Malaysia: ISME.
- Sandberg, R. (1996). *The External Conditions and Inner Life of Music Education. Variations on a Curriculum-Theoretical Theme*. Διδακτορική διατριβή. HSL Förlag, Stockholm.
- Scott-Kassner, C. (1999). Developing Teachers For Early Childhood Programs. *Music Educators Journal*, 86(1), 19-25.
- Shulman, L.S. (1987). Knowledge and teaching: Foundations of the new reform. *Harvard Educational Review*, 57(1), 1-22.
- Stamou, L. (2001). Brain and Musical Development Before and After Birth. *Cadenza*, 46(1), 47-48.

- Stamou, L. (2006). A research investigation of the opinions and knowledge of pre-service and in-service music teachers on basic matters related to early childhood music education. Στο W.L. Sims & R. Tahir (Επιμ.), *Proceedings of the International Society for Music Education (ISME) 27th World Conference – ISME* (σφ. 1144-1163). Kuala Lumpur, Malaysia: ISME cd rom.
- Sundin, B. (1979). Music in preschool teacher training. *Bulletin Of The Council For Research In Music Education*, 59, 107-111.
- Τρούλης, Γ. (1991, γ' έκδοση), *Η αισθητική αγωγή του παιδιού στο νηπιαγωγείο και στο δημοτικό*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Φύλιας, Β. (1995). *Εισαγωγή στη μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών ερευνών*. Αθήνα: Gutenberg.

Ο Νίκος Θεοδορίδης είναι Διδάκτωρ Μουσικής Παιδαγωγικής. Από το 2002 κατέχει θέση Ε.Ε.ΔΙ.Π. Ι Μουσικής στην Παιδαγωγική Σχολή του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας. Έχει δημοσιεύσει βιβλία με cd και άρθρα μουσικοπαιδαγωγικού περιεχομένου. Έχει συνθέσει παιδικά τραγούδια για θέατρο και για μουσικοπαιδαγωγικές εφαρμογές. Επιμελήθηκε και πήρε μέρος σε παραστάσεις μουσικού θεάτρου για όλες τις ηλικίες με χαρακτήρα μουσικοπαιδαγωγικό, διαπολιτισμικό και επικοινωνιακό. Υπήρξε μέλος οργανωτικών επιτροπών και εισηγητής σε συνέδρια και ημερίδες. Είναι ιδρυτικό μέλος της καλλιτεχνικής – παιδαγωγικής ομάδας ΕΛΛΑΤΕ ΝΑ ΠΑΙΞΟΥΜΕ, της Ε.Ε.Μ.Ε. και του Εργαστηρίου Κρουστών-Μουσικό Παιχνιδοθέαμα ΚΡΟΥΣΤΟΦΩΝΟ. Από το 2009 είναι εκλεγμένο μέλος του Δ.Σ. της Ε.Ε.Μ.Ε.

Views and opinions of kindergarten teachers about music teaching and their music-pedagogical education

Nikos Theodoridis

The article focuses on kindergarten teachers' preferences for teaching music in relation to other objects of artistic education. Results show that kindergarten teachers in Greece recognize the importance of music teaching in the form of a long term planning of the musical curriculum. However, they complain about the lack of musical knowledge and competence from their basic studies and the need for an in-service educational programme on music education in kindergarten.

Nikos Theodoridis (PhD in music education) is a graduate of the Department of Kindergarten Education and the Economy Department of the Aristotle University of Thessaloniki. He teaches music and music education in the School of Education of the University of West Macedonia. He has worked in kindergartens and primary schools as well as in teachers' education programs and has held respective seminars. He has composed a lot of children songs. He has created a music curriculum for preschool and is the author of a book and co-author of two books, as a member of the Artistic-Pedagogic Group "Elate na Paiksoume". He is a founding member of the GSME, where he is a member of the Board of Directors (2009-2012) and of Kroustophono, a Percussion Workshop, where he plans its productions, participates in performances, and teaches classes.

Email: ntheodoridis@kroustophono.gr